

Зімонова О. В.,

*старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук
Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного*

ПЕРЕКЛАД ФАХОВИХ ТЕКТІВ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Анотація. Володіння рідною мовою, уміння спілкуватися, вести гармонійний діалог і досягати успіху в процесі комунікації, уміння сприймати й осмислювати зміст мови, а також уміння цілеспрямовано будувати висловлювання й продукувати тексти – важливі складові професійних умінь у різних сферах діяльності.

Проблема грамотності студентів, викладачів (узагалі нашого суспільства) не тільки не втрачає своєї актуальності, а навпаки, набуває її ще більше сьогодні. У статті особливу увагу приділено значенню наукового перекладу під час вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у вищому навчальному закладі. Зроблено висновок, що застосування навчального перекладу тільки тоді принесе користь, коли проводитиметься систематично й у певній системі. Добір дидактичного матеріалу залежить насамперед від мети, яку ставить перед собою викладач. Бо саме завдяки цьому ми закріплюємо в студента навички правильного грамотного мовлення, які він пізніше використовуватиме у своїй професійній діяльності. У статті наводяться приклади текстів професійного спрямування для перекладу та редагування, розглядаються питання мовного етикету, що регулює мовну поведінку і взаємини між співробітниками. Є також приклади завдань, пов'язані з цією темою. Етикетні звертання слугують не лише для встановлення контактів зі слухачами, а й використовуються для діалогізації усного мовлення, активізації уваги в професійному середовищі. Важливим є також правильне й доречне використання вставних слів і виразів, обережне послуговування крилатими словами та фразеологізмами.

Для ефективності ділових взаємин, на думку автора, варто зорієнтуватися не лише в собі, а й у тих, хто хоче виробити свою манеру спілкування.

Вивчення української мови (за професійним спрямуванням) у ВНЗ досить важливе для підготовки майбутнього фахівця-економіста. Працюючи з документами, треба бути грамотним, а у професійному середовищі слід правильно й грамотно висловлювати власні думки, уміти толерантно, аргументовано відстоювати свою позицію.

Отже, дбайливе ставлення до мови є зовнішньою ознакою мовного етикету фахівця.

Ключові слова: грамотність, кодифікація, стилістика, наукове спілкування, мовленнєва культура, фахівець, науковий переклад, заняття, фахова мова, мовна компетенція.

Постановка проблеми. Сьогодні, у добу прискорення науково-технічного прогресу, Україна, як і багато інших держав, не може обійтися без висококваліфікованих, висококультурних, грамотних людей. Майбутній фахівець, як ніхто інший, має досконало знати й дотримуватися всіх мовних норм. Тому саме заняття з української мови (за професійним спрямуван-

ням) сприяють удосконаленню практичних навичок грамотного усного й писемного мовлення. А питання перекладу фахових текстів має неабияке значення для підготовки майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання мовної культури були об'єктом наукової уваги в лінгвістиці, розглядалися відомими мовознавцями, зокрема І. Огієнком, О. Потєбнею, В. Виноградовим. Пізніше проблема вивчалася фахівцями галузі державного управління й мовознавства Н. Бабич, В. Князєвим, І. Плотницькою, П. Редіним, С. Шумовицькою, О. Штонь та іншими.

Метою статті є аналіз особливостей процесу формування мовленнєвої культури майбутнього фахівця; визначення порушень норм літературної мови під час перекладу фахових текстів, які можуть заважати взаєморозумінню між фахівцями, і формулювання аспектів, на які необхідно звернути увагу, щоб уникнути цих незручностей. Автор пропонує необхідні форми й методи для удосконалення підготовки висококласного спеціаліста.

Виклад основного матеріалу. Володіння рідною мовою, уміння спілкуватися, вести гармонійний діалог і досягати успіху в процесі комунікації, уміння сприймати й осмислювати зміст мови, а також уміння цілеспрямовано будувати висловлювання й продукувати тексти – важливі складові професійних умінь у різних сферах діяльності. Мова охоплює всі сфери людського життя; освіта, наука, мистецтво й побутова культура тісно пов'язані з мовним вихованням. Саме професійна українська мова пов'язана зі станом нормування кодифікації літературної мови, що відбивається в словниках, граматиках, практичних курсах мови. Особливістю дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у порівнянні з іншими гуманітарними курсами є те, що вона забезпечує розвиток споконвічних людських здібностей говоріння й розуміння, що є передумовами будь-якої інтелектуальної й мовленнєвої діяльності. Удосконалення мовних і розумових навичок людини створює умови для розвитку його здатності орієнтуватися в мінливому інформаційному просторі. Метою цього навчального курсу є підвищення рівня практичного володіння сучасною українською літературною мовою, розвиток комунікативних навичок студентів у різних сферах вживання мови, письмовому та усному її різновидах. Варто враховувати багатоаспектність поняття культури мови, що являє собою такий набір і таку організацію мовних засобів, які в певній ситуації спілкування за дотримання сучасних мовних норм й етики спілкування допомагають забезпечити найбільший ефект у досягненні поставлених комунікативних завдань. Оволодіння новими навичками й знаннями в цій галузі й удоско-

налення наявних умінь невіддільне від поглиблення розуміння основних характерних властивостей української мови як засобу спілкування й передавання інформації, а також розширення загальногуманітарного світогляду майбутнього фахівця. Знання мови оцінюється щодо точності, ясності, виразності, стилістичної вправності, майстерності мовця у використанні лексичних і граматичних синонімів, у доборі варіантів висловлювання тощо. Майбутній фахівець, як ніхто інший, має досконало знати всі мовні норми й дотримуватись їх.

Проблема грамотності студентів, викладачів і взагалі нашого суспільства не тільки не втрачає своєї актуальності, а навпаки, набуває її ще більше сьогодні. Особливо високі вимоги ставить сучасне життя до рівня грамотності, що вимагає від нас умінь користуватись і писемною, і усною формами мови в усіх сферах життя. «Писати безграмотно значить посягати на час людей, до яких ми адресуємося, а тому абсолютно неприпустимо в правильно організованому суспільстві», – писав академік Л. В. Щерба.

Українська літературна мова, що має визначені орфографічні й орфоепічні правила, граматичні форми і словниковий склад, – важливий засіб спілкування між людьми на всій території нашої держави. Високий рівень розвитку української літературної мови веде до заміни вузьколокальних особливостей говорів відповідниками літературної мови.

У зв'язку з посиленням уваги до культури усного й писемного мовлення майбутніх фахівців питання теорії та практики української професійної мови в сучасних умовах набуває особливої уваги.

Як це не прикро, але сьогодні ми змушені констатувати, що в багатьох областях студенти перебувають переважно в російськомовному оточенні, а це не може не позначитися на рівні їхнього володіння українською мовою.

Одним із засобів боротьби за чистоту мови на заняттях з української мови за професійним спрямуванням є навчальний переклад. Чим більше студенти порівнюватимуть різні форми й мовні засоби, тим уважнішими вони стають до норм обох мов. Багато мовознавців, педагогів удавалися до навчального перекладу як однієї з форм підвищення мовної грамотності.

Відомий психолог Імеладзе дає доволі цікаве визначення навчального перекладу: «Переклад – це специфічна форма активності, в основі якої лежить установка, що може привести в дію поперемінно або одночасно будь-які мовні засоби, які є в розпорядженні суб'єкта відповідно до завдань, що стоять перед ним». Тому чим частіше на заняттях застосовуватиметься переклад, тим вільнішим буде перехід з однієї мови на іншу, тим глибшими будуть знання з обох мов.

Існує кілька типів перекладу. Найпоширенішим є один – з російської мови на українську. Цей тип перекладу дає можливість орієнтуватися в структурі української та російської мов.

Застосування навчального перекладу тільки тоді принесе користь, коли він проводитиметься систематично і в певній системі. Добір дидактичного матеріалу залежить насамперед від мети, яку ставить перед собою викладач.

Вправи є основним засобом формування необхідних умінь. Перекладацькі вміння можуть розвиватися й у процесі перекладу зв'язного тексту. Однак переклад будь-якого тексту завжди вимагає виконання цілої низки перекладацьких завдань і практично дуже важко знайти такий текст, в якому якась перекладацька проблема переважала або хоча б трапля-

лася достатньо часто. Спеціально підібрані вправи дають можливість зосередити увагу студентів на способах розв'язання окремої перекладацької задачі. Робота над вправами займає значну частину часу на практичному занятті. У процесі цієї роботи вивчаються способи подолання труднощів перекладу, відпрацьовуються технічні прийоми перекладу, розвиваються перекладацькі вміння й створюється основа для вдосконалення навичок перекладу.

Під час вивчення конкретних тем доцільно підбирати відповідний матеріал. Це можуть бути окремі слова, словосполучення, речення й навіть цілі тексти. В. Мельничайко у своїй праці «Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад» зазначає: «Навіть при перекладі окремих речень неможливо сконцентрувати всю увагу на якомусь одному мовному факті; якщо переклад здійснюється з метою ґрунтовного опрацювання певної конкретної теми, розпорошувати увагу студентів на інші мовні явища було б недоцільним» [3, с. 73].

Основними вправами цього типу є такі:

- зіставлення паралельних текстів на вихідній і цільовій мові з метою виявлення їхніх відмінностей;
- зіставлення опублікованих перекладів з їх оригіналами й критичний аналіз використаних перекладачем методів і прийомів;
- відповіді на питання до тексту на перевірку глибини його розуміння й наявності необхідних фонових знань;
- обговорення концепцій, покладених в основу змісту тексту, і пов'язаних з ними термінів і понять;
- вправи на вдосконалення володіння мовою перекладу (складання синонімічних рядів і диференціація значень синонімів, стилістична оцінка запропонованих варіантів, перефразування висловлювань).

Слід зазначити, що для засвоєння одного якогось правила бажано застосовувати переклад окремих слів і словосполучень.

Під час повторення теми «Співвідношення звуків і букв» можна запропонувати перекласти українською мовою слова й словосполучення та проаналізувати різницю в написанні букв у російській та українській мовах. Наприклад: поэт Лермонтов, реки Евразии, инженер-экономист, экспедиция в Египет, летчик Рылеев, энергия воды, машинист электровоза [1, с. 345; 2, с. 17].

До теми «Правила вживання апострофа» можна запропонувати переклад таких слів: миллион, семья, оловянный, мясной, девять, мягкий, пламя.

Також можна застосувати вправи.

1. Перекладіть слова українською мовою. Проставте наголос.

Адрес, промышленность, бесчисленный, беседа, блокировать, едкий, каменщик, опережение, незаселенный, перепись, пересказ, подросток, призыв, разница, расщепление, ремень, редкий, самостоятельный, сельский, типовой, типичный, тополь, уточнение, чернослив, численность, щипцы.

2. Запишіть 10 термінів, в яких змінюється рід під час перекладу.

Для перекладу текстів за фахом треба підбирати матеріал відповідно до кожної спеціальності. Нижче наведено приклади вправ.

1. Вправа для студентів спеціальностей «Агрономія» та «Екологія».

Животный мир представляет собой важную часть биосферы. Роль животных в круговороте веществ и потоках энергии определяется высоким уровнем протекающих в их организмах энергетических процессов, исключительным многообразием (около 2 млн видов) и большой подвижностью. Чем больше разнообразие организмов, протяженнее и сложнее цепи питания в биоценозе, тем он устойчивее. Велика роль животных в формировании ландшафта. За счет морских, в основном одноклеточных, животных (Foraminifera, Radiolaria) образуются осадочные породы. Планктонные организмы, имеющие наружные раковины, после смерти опускаются на дно. Скопления их скелетов (глобигериновый ил) на дне морей и океанов в тропической и умеренной зонах покрывают площадь 105 млн км². Большую роль играют животные в образовании почв. Живущие в почве простейшие, круглые и кольчатые черви, коллемболы, клещи, насекомые и их личинки, а также млекопитающие разрыхляют почву, способствуют проникновению в нее воздуха и влаги, обогащают органическими веществами, обеспечивают плодородие.

2. Вправа для студентів технічних спеціальностей.

Машиностроение – отрасль промышленности, занимающаяся производством машин, оборудования, приборов, в том числе являющихся средствами производства. В индустриальном обществе машиностроение являлось ключевой отраслью, уровень её развития показывал экономическую мощь страны, а также военный потенциал. При переходе в информационное общество машиностроение не утратило своей ключевой роли, так как именно разработка и создание средств производства обеспечивает экономическую независимость и безопасность регионов и стран. Например, страны, использующие в основном импортные машины и оборудование, находятся в зависимом положении от экспортеров машиностроительной продукции независимо от собственных объемов производства, например, товаров народного потребления. Именно потому развитие собственной машиностроительной отрасли – одна из главных задач, которую необходимо решать странам, желающим занять лидирующие позиции в мировой экономике.

3. Вправа для студентів економічних спеціальностей.

Способны ли мелкие семейные фермы конкурировать с агрохолдингами? Вы будете удивлены, узнав о том, что в Украине 90 процентов овощей и фруктов и 80 процентов молока производится мелкими фермами и крестьянскими хозяйствами. Необходимо отметить, что в Украине к мелким фермам относятся любые крестьянские хозяйства, площадь которых составляет от 5 до 3000 гектаров. В любом случае в основном во главе украинских ферм стоят опытные руководители или семьи, занимающие значительную долю рынка.

Однако они сталкиваются с серьезными проблемами. Одной из таких проблем является доступ к земле, и это связано с тем, что в настоящее время отсутствует государственная политика, а также законы, регулирующие земельный рынок. Фактически до тех пор, пока эта ситуация не будет исправлена, действует мораторий на продажу земли.

Второй серьезной проблемой для мелких крестьянских хозяйств является доступность кредитов. Лишь немногие банки готовы кредитовать мелких фермеров. Эта ситуация в Украине не уникальна, с подобной проблемой сталкиваются мелкие крестьянские хозяйства во многих странах.

Капитал – это деньги, пущенные в оборот и приносящие доходы от этого оборота. Оборот денег – это вложение их в пред-

принимательство, передача в ссуду, сдача в наем. Таким образом, деньги создают условия для появления финансов как самостоятельной сферы функционирования денежных отношений.

Через органічний зв'язок української мови з українськими національними традиціями виховується духовно-емоційна сфера україномовних громадян. Українська мова є скарбницею не тільки української ментальності, а й загальнолюдських морально-естетичних цінностей, і це благодатний матеріал для виховання молоді людини під час вивчення нею української мови.

Переорієнтація техногенного суспільства на розвиток людини, її особистісних і культурних рис, зміна суспільної свідомості у ставленні до освітньої сфери – ці чинники обумовлюють необхідність по-новому подивитися на проблему грамотності фахівців.

Висновки. Отже, навчальний переклад має велике значення для опанування студентами усіх мовних норм. Перекладаючи тексти за фахом, наш студент набуває навичок, завдяки яким зможе у своїй подальшій професійній діяльності орієнтуватися в професійній термінології.

Мовна освіта майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі має складатися не тільки з навчання української (державної) мови (студент вивчав її ще в середній школі), але й з опанування фахової мови для подальшого використання в професійній сфері.

Література:

1. Зубков М. Сучасна українська ділова мова. Харків : Торсінг, 2002. 447 с.
2. Мацько Л. Українська мова: формування національної свідомості. *Педагогіка і психологія*. 1996. № 1. С. 70.
3. Мельничайко В. Творчі роботи на уроках української мови. Конструювання. Редагування. Переклад. Київ, 1981. 278 с.
4. Потебня А. Естетика і політика. Москва, 1976. 229 с.
5. Пентилюк М. Культура мови і стилістика. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
6. Стельмахович М. Етнопедагогічні основи методики української мови (теоретичний аспект проблеми). *Українська мова і література в школі*. 1993. № 5–6. С. 19–23.
7. Ткаченко О. Мовне самоствердження українців на тлі історичного досвіду народів світу. *Дивослово*. 1994. № 4. С. 15–19.
8. Шевчук С. Українське ділове мовлення. Київ, 2000. 474 с.

Zimonova O. Translation of professional texts as a form of preparing the future specialists in Ukrainian language classes

Summary. Native languageskills, ability to communicate, harmonious dialog and success in the process of communication, ability to perceive and reflect the content of the language, as well as ability to purposefully build statements and produce texts of high-level professional skills in different spheres of activity.

The problem of literacy of students, teachers (generally our society) doesn't lose its relevance but is conversely becoming more significant nowadays. In this article special attention is paid to value of the scientific translation during studying of discipline "Ukrainian for Special Purposes" in the higher institution. It is made a conclusion that using of educational translation brings benefit only in that case, when it is carried out systematically. Selection of didactic material depends on the goal, which the teacher wants to reach. Thanks to this material we nail down the student's skills of the correctly competent speaking which he will use in his professional activity. In the article are given some examples of economic texts for translation and editing.

A prominent place in the article the author allocates to questions of language etiquette, which regulates a linguistic behavior and relations between the colleagues. Also there are some examples of tasks, which are connected with a subject. Etiquette requests serve not only for contact establishment with listeners but also are used for a dialogization of oral speaking, activation of attention in their working environment. It is important to use correctly and appropriate the expletives. It is important to use carefully the aphorisms and idioms.

For efficiency of business relations it is necessary to be guided not only on himself and on those who want to develop the manner of communication.

The value of learning Ukrainian for special purposes at the university is important for training of future economic experts. It is necessary to be competent in the professional environment working with documents. It is necessary to express the thoughts correctly and competently, to be able to defend tolerant and reasoned the position.

So, the caring attitude to language is external sign of language etiquette.

Key words: literacy, codification, stylistics, scientific communication, linguistic culture, specialist, scientific translation, lessons, professional language, language competence.